

INTEGRITATEA VALORILOR MORALE ÎN GÂNDIREA LUI C. S. LEWIS

Dr. Constantin GHIOANĂ

Institutul Teologic Baptist din București
costelghioanca@yahoo.com

Abstract: The Integrity of Moral Values in the Thought of C.S. Lewis

Clive Staples Lewis's reflections about the „abolition of man” – the abolition of morals and human conscience – are amazingly relevant in our contemporary culture, shaped by an ongoing moral relativism. Our aim in this paper is, therefore, to emphasize the necessity to protect the integrity of moral values. Specifically, we will describe the concept of *Tao*; secondly, we take notice of some of the perils which threaten the integrity of moral values and, subsequently, of human conscience itself – challenges which are even greater than in the year of 1943, when C.S. Lewis published the *Abolition of Man* – and finally, we will uncover a few solutions that humans can use as they pass through these challenges.

Keywords: *faith, integrity, morality, reason, relativism, emotions, Tao, values*

Introducere

C. S. Lewis (1898-1963), cunoscut critic literar, autor de romane de ficțiune, dar și apologet creștin irlandez, unul dintre cei cunoscuți ca *Inklings*¹, a fost foarte preocupat de protejarea valorilor morale, în special în contextul delicat al celui de-al doilea război mondial. Reflecțiile autorului asupra acestui subiect se regăsesc în mai multe lucrări ale sale, însă notabile pentru acest articol sunt trei prelegeri pe care C.S. Lewis le-a susținut în anul 1942 la King's College, Newcastle, apoi publicate, în anul 1943, sub forma unui eseu cu titlul *Abolirea omului*.²

---

1 Nume colectiv dat unor scriitori din Oxfordul interbelic. Alături de C.S. Lewis, din acest grup de oameni de cultură mai făceau parte și Owen Barfield (1898-1997), J.R.R. Tolkien (1892-1973) și Charles Williams (1886-1945).

2 Eseul a fost tradus și în limba română (C.S. Lewis, *Desfășurarea omului*, traducere de Petruța-Oana Năiduș, Ed. Humanitas București, 2004). Materialul acesta a apărut, în limba română într-un volum editat de Rodica Albu, *Inklings. Litera și spiritul*. C. S. Lewis, J.R.R. Tolkien, Charles Williams, Owen Barfield, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2004.

Problema esențială țintită de C.S. Lewis pleacă de la premisa că, dacă omul se consideră pe sine o „materie primă”, acesta va ajunge să renunțe la valorile spirituale și, în consecință, va fi manipulat de „simpla poftă, adică de Natură pur și simplu, în persoana propriilor Specialiști în Condiționări dezumanizați”.³ Cu alte cuvinte, *omul nu va mai putea acționa ca ființă liberă, în baza conștiinței sale*, preferând să fie condiționat de „inovatori”, de artizanii a ceea ce Michel Foucault numea *biopouvoir*⁴ (bioputere). Ca așa ceva să nu se întâmple, omul trebuie să acționeze din interiorul lui *Tao*, de acolo de unde poate evita relativizarea valorilor morale.

1. *Tao* – sursa necesară a judecăților de valoare

Autorul irlandez argumentează că în ființa umană există sentimente care au o anumită *rațiune de a fi*, fapt surprins de mai mulți gânditori din diverse epoci și zone geografice. Universul are o anumită ordine, iar sentimentele oamenilor pot fi conforme sau neconforme cu această ordine a lui. Sfântul Augustin vorbește despre virtute ca despre *ordo amoris* (o ierarhizare a afectelor), Aristotel înțelege că scopul educației este să-l facă pe învățăcel să evalueze ce este plăcut și neplăcut în baza unor judecăți, Platon opinează și el că un tânăr trebuie crescut pentru a distinge ceea ce este frumos de ceea ce nu este frumos, în hinduism comportamentul uman bun ține de participarea la *Rta* (modelul naturii), iar chinezii vorbesc despre *Tao*, calea pe care o urmează întregul univers.⁵

Toate acestea ne prezintă un *pattern* general înscris în conștiințele oamenilor, atât la nivel rațional, cât și sentimental. În mod normal, oamenii apreciază aceleași lucruri (faptele de vitejie, iubirea, altruismul) și sunt dezgustați de aceleași lucruri (crimele, războiul, lașitatea, trădarea etc.). Aceasta este, de fapt, o conformare a sentimentelor la o *realitate și ordine* a universului, la acel *Tao* despre care vorbește Lewis. *Tao*, deci, „subsumează legi scrise sau nescrise, dar prezente (încă) la toate popoarele, legi ca datoria față de copii și urmași și cea față de strămoși și părinți, buna credință și respectul pentru adevăr, legea binelui general și a celui particular, a compasiunii și generozității”.⁶

3 Albu, (ed.), *Inklings*, 123.

4 Cf. Michel Foucault, *Security, Territory, Population. Lectures at the College De France, 1977 – 78*, traducere de G. Burchell, Palgrave Macmillan, UK, 2009.

5 Lewis, *Desfințarea*, 25-28.

6 Rodica Albu, „Note la «Abolirea omului» de C.S. Lewis (1943), la început de mileniu” în *Philologica Jassyensia*, an II, nr. 2, 2006, 12.

Toate aceste elemente – și altele – sunt înscrise în conștiințele oamenilor, chiar dacă aceștia trăiesc pe meridiane diferite, în culturi eterogene, având credințe și tradiții distincte. Explicația este aceea că *Tao* provine dintr-o singură sursă, din Dumnezeu, am putea spune, în viziune creștină. Sfânta Scriptură afirmă că „*ce se poate cunoaște despre Dumnezeu le este descoperit în ei, căci le-a fost arătat de Dumnezeu*” (Romani 1:19)⁷, adică este vorba despre o revelație generală a lui Dumnezeu în conștiințele oamenilor. Implicația este aceea că „nu există nimeni căruia Domnul să nu-i fi arătat cu prisosință înțelepciunea Sa.”⁸

Cadrul delimitat de *Tao*, adică acest perimetru al valorilor morale înscris în conștiințele oamenilor, trebuie să rămână integru și obiectiv. Existența umanității însăși atârână de păstrarea acestor valori morale, de grija pentru posteritate, de prețuirea adevărului și a cinstei. Într-adevăr, „nu datorită puterii, ci datorită fiecărei mame adevărate și fiecărui copil adevărat se mai păstrează, încă, ceva din starea de sănătate a rasei umane.”⁹ Există afecte umane regăsite în toate culturile lumii, iar acestea trebuie să fie protejate și cultivate. Faptul că oamenii s-au identificat axiologic cu elemente precum neamul, moralitatea, cultura, credința etc. arată că „persoana și comunitatea aveau un sens de a fi, activau – persoana în comunitate și comunitatea prin persoană – într-o direcție identificată și bine definită.”¹⁰

Renunțarea la aceste „legi scrise sau nescrise” ale lui *Tao*, considerând că este vorba doar despre „un produs subiectiv” duce la pierderea unor trăsături umane fundamentale (liberul arbitru, autocontrolul, onestitatea, curajul, iubirea etc.), lăsând loc, în schimb, unei lumi post-umane în care „Specialiștii în Condiționări” dispun de control nelimitat.¹¹ Cu alte cuvinte, fără o serie de repere axiologice fundamentale, care să protejeze esența ființei umane și demnitatea acesteia, se alunecă într-un regisîtru socio-politic de tip totalitar. Dacă acest lucru era vizibil în Germania nazistă din timpul celui de-al doilea război mondial – când C.S. Lewis scrie despre „desființarea omului” – riscul de a trăi în climatul unor

7 Traducerea Dumitru Cornilescu.

8 Jean Calvin, *Învățătura religiei creștine*, trad. Elena Jorj și Daniel Tomuleț, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2003, 152.

9 Albu, Note, 13.

10 Ștefan Iloaie, *Morala creștină și etica postmodernă. O întâlnire necesară*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, 43.

11 Albu (ed.), *Inklings*, 125.

societăți distopice este și mai mare în zilele noastre, când mijloacele de control al maselor și de condiționare socială sunt mult mai multe.

2. Dezintegrarea valorilor morale

În secțiunea următoare a lucrării ne oprim în dreptul a două aspecte care pot duce la dezintegrarea valorilor umane fundamentale (*Tao*), adică este vorba de pierderea sensibilității umane și de așa-numita „cucerire a Naturii de către om”.

Pierderea sensibilității umane în contextul raționalismului

Un motiv care stă la baza dezintegrării valorilor morale fundamentale – a ieșirii din *Tao* – este, în opinia lui C.S. Lewis, pierderea sensibilității, a dimensiunii sentimentale a ființei umane.¹² Acest lucru nu înseamnă că autorul este un anti-raționalist. Dimpotrivă, rațiunea are un loc bine determinat în viața omului, inclusiv a omului credincios. De pildă, Lewis definește credința ca fiind „arta de a rămâne lângă lucrurile pe care rațiunea le-a acceptat cândva, de a fi statornic, în ciuda emoțiilor schimbătoare, pentru că emoțiile se vor schimba, indiferent de perspectiva pe care o adoptă rațiunea.”¹³

Cu alte cuvinte, autorul nu pune în antiteză credința și rațiunea, cele două sunt compatibile și complementare. Lewis merge până acolo încât afirmă că nu cere „nimănui să accepte creștinismul, dacă rațiunea lui îi spune că cea mai mare parte a dovezilor sunt împotriva lui.”¹⁴

Reacția lui C.S. Lewis este față de raționalismul de tip iluminist. Acest tip de „raționalism” este unul *reducționist*, îndepărtându-se de principiile filozofiei prime (ale metafizicii) și axându-se, mai degrabă, pe metoda științifică de explicare a universului. Respingerea metafizicii a ajuns să fie „înlocuită cu știința sau cu ideologia, și dominația perspectivei politico-economico-sociologice de la care se așteaptă «fericirea», însă o fericire în întregime pământească.”¹⁵ Acesta este raționalismul care are potențialul de a distruge valorile spirituale, raționalismul care suprimă sfera afectivității umane.

12 Ibidem, 92.

13 C.S. Lewis, *Creștinismul redus la esențe*, Societatea Misionară Română, Oradea, 1991, 98.

14 Ibidem.

15 W. Dancă, „Descartes: Exist, deci Dumnezeu există”, <http://wilhelmdanca.ro/descartes-exist-deci-dumnezeu-exista/>, accesat pe 24.01.2018.

Adevărul este că lumea fizică (Natura) nu poate să explice întreaga realitate rațională, ceea ce înseamnă că raționalismul reduționist nu se suprapune cu rațiunea care susține adevărul credinței. Lewis explică această diferență dintre raționalismul natural și cel de tip metafizic arătând că între Rațiune și Natură există o relație nesimetrică: „Frăția este o relație simetrică, fiindcă dacă A e fratele lui B, B e fratele lui A. Relația dintre tată și fiu este nesimetrică, fiindcă dacă A este tatăl lui B, B *nu* este tatăl lui A. Relația dintre Rațiune și Natură e de acest tip. Rațiunea nu este legată de Natură, așa cum e legată Natura de Rațiune.”¹⁶

Natura este explicată prin rațiune, însă conversa nu este valabilă. Rațiunea este de mai multe tipuri¹⁷ – ea nu se explică și nu se limitează exclusiv la rațiunea naturală. Altfel spus, rațiunea, înțeleasă în sens plener, nu ne transformă în „oameni fără piept”¹⁸, adică oameni defectuoși în ce privește „emoțiile fertile și generoase”.¹⁹

Pe când Lewis era încă ateu, acesta a fost uimit de faptul că oameni de mare valoare intelectuală, precum Neville Coghill și J. R. R. Tolkien, credeau că realitatea înseamnă mai mult decât lumea fizică, așa cum o experimentăm noi.²⁰ Lewis avea, deci, exemple cât se poate de concrete ale adevărului că supranaturalismul, cu întreaga lui gamă de afecte umane, nu înseamnă un anti-intelectualism.

Cucerirea Naturii de către om

C.S. Lewis identifică un alt pericol notabil la adresa integrității valorilor morale, plecând de la expresia „cucerirea Naturii de către om”. Deși, la prima vedere, acest aspect pare să comporte doar valențe pozitive, Lewis este de altă părere. O „planificare științifică a omenirii” va duce, de fapt, la controlul unei minorități asupra celor mai mulți oameni fiindcă, fiecare putere pe care omul o câștigă se dovedește a fi, în cele din urmă, și o

16 C.S. Lewis, *Despre minuni; Cele patru iubiri; Problema durerii*, traducere de Sorin Mărculescu și Vlad Russo, Editura Humanitas, București, 2012, 36-37.

17 Wilhelm Dancă surprinde faptul că, în mintea umană, se găsesc mai multe tipuri de raționalitate (discursivă, conceptuală, matematică, analogică, estetică, simbolică și contemplativă), acestea fiind complementare între ele – cf. Wilhelm Dancă, *Și cred și gândesc: viitorul unui dialog controversat*, prefață de Vittorio Possenti, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2013, 217.

18 În original, *Men without Chest* – titlul primei prelegeri din *Desfințarea omului*.

19 Albu (ed.), *Inklings*, 98.

20 A. Lindsley, „C.S. Lewis's Obstacles to Faith”, în http://www.cslewisinstitute.org/webfm_send/46, accesat pe 22.01.2018.

putere asupra omului. Așadar, cucerirea naturii de către om îl face pe cel din urmă să fie un general triumfător dar, în același timp, el este și „prizonierul din urma carului triumfal”.²¹

Evident, progresul tehnologic nu este un lucru rău în sine, dimpotrivă, este de dorit. Problema fundamentală ține de reperele etice pe care le stabilim în relația dintre om și tehnică. Altfel spus, cucerirea Naturii poată să includă „și acea fărâșă dură de natură care s-a numit Conștiința omului”.²² Se poate ajunge ca omul să își piardă omenia, cu tot ce implică aceasta, ajunge să nu mai acționeze din interiorul lui *Tao*, ci din exteriorul acestuia, dintr-un „*tao* artificial”.

Francis Fukuyama, politolog și filosof american, subliniază că lumea viitorului „ar putea fi o lume în care noțiunea de «umanitate împărțită» să se piardă...”²³ De ce? Fiindcă într-o lume a ingineriei genetice, a clonării, a avortului, a eutanasierei, a nanomedicinii și neuro-farmacologiei, a *cyborgului* și chiar a unor tehnici SF precum *cryonics* și *mind-uploading*, diverse scenarii ale viitorului, anticipate de Aldous Huxley²⁴ sau George Orwell²⁵, pot să devină mai mult decât speculații și ficțiuni literare. Știrbirea sau chiar pierderea integrității valorilor morale ale umanității va avea efecte semnificative asupra conștiinței umane însăși. Acesta este motivul pentru care este nevoie de o apărare sau chiar de o redescoperire a priorităților valorice în societatea contemporană.

3. Redescoperirea priorităților valorice

Cum poate fi păstrată integritatea valorilor morale ale umanității? C.S. Lewis ne conduce spre câteva concluzii care includ aspecte precum păstrarea perspectivei supranaturaliste, cultivarea sentimentelor umane, educația și limbajul.

Perspectiva supranaturalistă. Respingerea raționalismului iluminist îi permite lui C.S. Lewis să conceapă credința și moralitatea alături de

21 Albu, (ed.), *Inklings*, 119.

22 Idem, „Note”, 12.

23 Francis Fukuyama, *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*, Profile Books, Londra, 2002, 218.

24 Aldous Huxley, *Minunata lume nouă*, traducere și note de Suzana și Andrei Bantaș, Editura Polirom, Iași, 2011.

25 George Orwell, *O mie nouă sute optzeci și patru*, traducere de Dana Crăciun, Editura Polirom, Iași, 2019.

toate valențele lor, inclusiv alături de sfera miraculosului. El afirmă: „Din câte îmi dau seama, creștinismul este chiar singura religie de care miraculosul nu poate fi separat. Trebuie să susținem cu sinceritate, de la bun început, poziția supranaturalismului.”²⁶ Cu alte cuvinte, nu trebuie să excludem din viețile noastre ideea de minuni și nici pe cea de mirare.

În plus, poziția supranaturalistă întărește demersurile apologetice ale lui C.S. Lewis, care este gata să apere adevărurile credinței creștine, îndeosebi în confruntările sale cu teologia liberală. De pildă, el respinge tentativele de îndepărtare a minunilor din conținutul Sfințelor Scripturi, prin procedee de demitologizare, de factură bultmanniană: „Am citit povești, povești, literatură onirică, legende și mituri toată viața mea. Știu cum sunt. Știu că nici una dintre ele nu este ca *Ioan*.”²⁷

Așadar, o lume a lui *Tao* este și o lume a lui *homo religiosus*, un spațiu unde credința își găsește loc și coerență. O renunțare la transcendență și supranaturalism, în favoarea unei „închideri programatice în finit” va duce, în final, la o „ontologie a finitudinii și a istoricității ființei”.²⁸ Sau, să spunem altfel, omul își va pierde vocația sa spirituală și, odată cu ea, ceva din ceea ce numim „esență umană”. Supranaturalismul trebuie păstrat.

Cultivarea sentimentelor umane

De mare ajutor în păstrarea integrității valorilor morale este și sfera emoțională, sentimentală, a ființelor umane.²⁹ Este vorba despre acel „element de mijloc” („middle element”, în lb. engl.), care face legătura între „omul cerebral” și „omul visceral”.³⁰ Această latură sentimentală face ca omul să fie mai mult decât spirit sau animal, adică să fie „om ca om”. Sigur, când Lewis vorbește despre sentimente, el se referă la acele trăiri care sunt în

26 C.S. Lewis, *Treburile cerești, Lecturi zilnice*, vol. 1, Ed. Humanitas, București, 2005, 34.

27 Idem, *Feriți și elefanți*, traducere din engleză și note de Emanuel Conțac, Editura Humanitas, București, 2011, 126.

28 Vittorio Possenti, *Filosofia după nihilism*, trad. Alex Cistelean, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2006, 23.

29 Însăși convertirea lui C.S. Lewis este descrisă de acesta într-un registru emoțional: „Încercați să vă închipuiți momentele mele de singurătate în camera de la Magdalen, seară de seară, simțind, când îmi întrerupeam lucrul, fie și peț de o secundă, apropierea cu pași măsurați, implacabili, a Celui pe care dorisem cu atâta ardoare să-l evit. Faptul de care mă temusem venea în cele din urmă peste mine. În ultimul trimestru din 1929 m-am dat bătut, am recunoscut că Dumnezeu este Dumnezeu, am îngenuncheat și m-am rugat: eram, pesemne, în seara aceea, cel mai șovăielnic și mai abătut convertit din toată Anglia”. – cf. C.S. Lewis, *Surprins de bucurie, Povestea unei convertiri*, Ed. Humanitas, București, 2008, 245.

30 Cf. C.S. Lewis, *The Abolition of Man*, Fount, Londra, 1999, 15.

armonie cu *Tao*, cu ordinea sau *pattern*-ul înscris de Dumnezeu în conștiințele oamenilor și în univers, în general. Spre exemplu, este *normal* ca față de iubirea lui Dumnezeu să răspundem cu sentimente de iubire (1 Ioan 4:19). Așa simțim, și tot astfel ne spune și rațiunea. În acest caz, sentimentele întăresc credința noastră în Dumnezeu.

Dar să presupunem că, neînțelegând anumite aspecte din planurile lui Dumnezeu, ne mâniem pe El, în ciuda faptului că noi știm cât de mult ne iubește Mântuitorul. De această dată, sentimentele luptă împotriva creștinătății, fiindcă sunt născute din rebeliune, dintr-o lipsă de conformare la ceea ce ne spune conștiința noastră. Aici intervine ajutorul rațiunii care ne îndeamnă să ne bazăm pe ceea ce știm, nu pe ceea ce *simțim* la un moment dat: „Nu rațiunea este cea care îmi ia credința: din contră, credința mea se bazează pe rațiune. Imaginația și emoțiile sunt de vină. Bătălia se dă între credință și rațiune, pe de-o parte, și emoții și imaginație, pe de alta.”³¹

Vasăzică, îndoielile se nasc, adesea, din căderi emoționale și spirituale, iar în aceste circumstanțe rațiunea trebuie să vină în sprijinul credinței. Lewis afirmă: „Credința în Cristos este singurul lucru care te salvează din disperare când ajungi la punctul acela: și din această credință în El trebuie să se nască în mod inevitabil fapte bune.”³²

În *Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr* se conturează aceeași idee și se indică faptul că vulnerabilitatea față de emoții este direct proporțională cu intensitatea ispitelor: „Dacă apucă să treacă cu bine de uscăciunea de la început, devin mult mai puțin vulnerabili la emoții și atunci vor fi mai greu de ispitit.”³³ Înțelegem că, în gândirea lui C.S. Lewis, sentimentele care contribuie la redescoperirea priorităților valorice sunt acele sentimente reale, adică în acord cu rațiunea și cu ordinea obiectivă a lui *Tao*. Putem să ne apărăm împotriva sentimentelor false doar prin cultivarea sentimentelor³⁴, ceea ce ne conduce la o discuție despre educație și limbaj.

Educația și limbajul

Deși, pe de o parte, *Tao* este înscris în ființele oamenilor, în mod natural, este totuși nevoie de o cultivare a moralității, de o transmitere

31 Idem, *Treburile cerești*, 92.

32 Idem, *Creștinismul*, 103.

33 Idem, *Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr*, traducere de Sorana Corneanu, Editura Humanitas, București, 2007, 20.

34 Albu, (ed.), *Inklings*, 92.

a acesteia din generație în generație, de un proces educațional care să țină seama de acest patrimoniu spiritual al umanității. Lewis critică trendurile noi din educație, fiindcă, în vechime, educația era „un fel de propagare – oameni transmițând altor oameni omenia; cea nouă este simplă propagandă”.³⁵ Ca așa ceva să nu se întâmple, este nevoie de o educație pleneră, care ia în calcul integralitatea ființei umane, atât latura sa intelectuală, cât și pe cea afectivă și viscerală.

Un intelectualism antimetafizic ar duce la o sărăcire a ființei umane, la o desensibilizare a acesteia față de valorile obiective ale umanității, față de virtuțile ce se cer a fi protejate și cultivate. Din acest punct de vedere, se cuvine să acordăm o atenție deosebită și limbajului:

Pe vremuri îi omoram pe oamenii răi; acum lichidăm elementele antisociale. Virtutea a devenit *integrare* și hărnicia *dinamism*, iar băieții demni de a primi o funcție constituie „material potențial” pentru funcții publice. Cele mai minunate dintre toate, virtuțile voinței și echilibrului – și chiar inteligența obișnuită – sunt etichetate drept *rezistență-la-vânzare-ieftină*.³⁶

Limbajul nu este o „formă neutră”, el poate întări semnificația lucrurilor la care face trimitere sau, dimpotrivă, poate devaloriza acel conținut. Un limbaj în raport de vasalitate față de corectitudinea politică va eroda instrumentarul moralității fundamentale, până la disoluție. Limbajul trebuie să fie păstrat și să evolueze în interiorul lui *Tao*, susținând conceptul de adevăr ca o corespondență „între gândire și realitate”, astfel încât să renunțăm la ideea că „problema adevărului ar fi doar lingvistică”.³⁷ Probabil că o reformă a limbajului este prima piatră de reconstrucție a edificiului axiologic descris de *Tao* și, oricât de dificilă ar fi această rezidire, ea este necesară. Este vital să protejăm nucleul valorilor morale, fiindcă distrugerea acestui nucleu echivalează cu „însăși distrugerea rasei umane”.³⁸ Oamenii sunt ființe morale la nivelul cel mai profund al existenței lor.

Concluzii

„Cucerirea naturii de către om”, la începutul secolului XXI, ne demonstrează că gândirea lui C.S. Lewis referitoare la „desființarea

35 Ibidem, 97.

36 Ibidem, 124.

37 Possenti, *Filosofia*, 22.

38 Albu, „Note”, 9.

omului” este mai actuală ca oricând. Combinația de relativism moral și tehnologism ne obligă să fim atenți la protejarea a ceea ce numim „natură umană” și, implicit, la păstrarea valorilor morale fundamentale. Fără o prețuire a valorilor morale – deci, fără o grijă față de nivelul spiritual al existenței noastre – riscăm să pierdem o comoară inegalabilă a ființelor umane: libertatea de conștiință. A trăi, exclusiv, prin prisma materialității noastre, la nivel visceral, înseamnă să fim victime sigure ale condiționărilor sociale (ale *bioputerii*) și, implicit, să ne pierdem libertatea de conștiință. Miza este enormă.

Integritatea acestor valori va fi păstrată, după Lewis, în măsura în care vom reuși să acționăm din interiorul lui *Tao*, un cadru axiologic obiectiv și universal al umanității. Acest cadru a fost și este amenințat, din ce în ce mai mult, de abordările reductioniste cu privire la realitate, în general, și referitor la ființa umană, în special.

Astfel, accentul exagerat asupra raționalității de tip iluminist îl face pe om incapabil să rezoneze cu legile lui *Tao* și, mai mult, să fie mai susceptibil la condiționări sociale și manipulare în masă. Din acest punct de vedere, dezvoltarea tehnică trebuie să opereze într-un cadru etic bine clarificat, pentru a nu se ajunge la sisteme politice totalitare și societăți distopice.

Pentru a proteja și promova integritatea valorilor morale fundamentale avem la dispoziție câteva instrumente precum: (i) păstrarea perspectiva supranaturaliste – care lasă loc pentru credință și minuni; (ii) cultivarea sentimentelor umane, în acord cu ordinea obiectivă a lui *Tao*; (iii) transmiterea acestor valori cu ajutorul unei educații integraliste, care ține seama de complexitatea naturii umane (trup, intelect și sentimente) și (iv) folosirea unui limbaj clar, care să ne invite la căutarea adevărului și a binelui comun.

Bibliografie

- Albu, Rodica, editor, *Inklings. Litera și spiritul*. C.S. Lewis, J. R. R. Tolkien, Charles Williams, Owen Barfield, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2004.
- Albu, Rodica, „Note la «Abolirea omului» de C.S. Lewis (1943), la început de mileniu” în *Philologica Jassyensia*, an II, nr. 2, 2006.
- Calvin, Jean, *Învățătura religiei creștine*, trad. Elena Jorț și Daniel Tomuleț, Editura Cartea Creștină, Oradea, 2003.

- ✦ Dancă, Wilhelm, *Și cred și gândesc: viitorul unui dialog controversat*, prefață de Vittorio Possenti, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2013.
- ✦ Dancă, Wilhelm, „Descartes: Exist, deci Dumnezeu există”, <http://wilhelmdanca.ro/descartes-exist-deci-dumnezeu-exista/>, accesat pe 24.01.2018.
- ✦ Foucault, Michel, *Security, Territory, Population. Lectures at the College De France, 1977 – 78*, traducere de G. Burchell, Palgrave Macmillan, UK, 2009.
- ✦ Fukuyama, Francis, *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*, Profile Books, Londra, 2002.
- ✦ Huxley, Aldous, *Minunata lume nouă*, traducere și note de Suzana și Andrei Bantaș, Editura Polirom, Iași, 2011.
- ✦ Iloaie, Ștefan, *Morala creștină și etica postmodernă. O întâlnire necesară*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009.
- ✦ Lewis, Clive Staples, *Creștinismul redus la esențe*, Societatea Misionară Română, Oradea, 1998.
- ✦ _____, *The Pilgrim's Regress, An Allegorical Apology for Christianity, Reason and Romanticism*, Canada, 2017.
- ✦ _____, *Despre minuni; Cele patru iubiri; Problema durerii*, traducere de Sorin Mărculescu și Vlad Russo, Editura Humanitas, București, 2012.
- ✦ _____, *Treburile cerești, Lecturi zilnice*, vol. 1, Editura Humanitas, București, 2005.
- ✦ _____, *Ferigi și elefanți*, traducere din engleză și note de Emanuel Conțac, Editura Humanitas, București, 2011.
- ✦ _____, *Sfaturile unui diavol bătrân către unul mai tânăr*, traducere de Sorana Corneanu, Editura Humanitas, București, 2007.
- ✦ _____, *Surprins de bucurie, Povestea unei convertiri*, traducere de Emanuel Conțac, Editura Humanitas, București, 2008.
- ✦ _____, *Desfințarea omului*, traducere de Petruța-Oana Năiduț, Editura Humanitas, București, 2004.
- ✦ _____, *The Abolition of Man*, Fount, Londra, 1999.
- ✦ Lindsley, Art, „C.S. Lewis's Obstacles to Faith”, în http://www.cslewisinstitute.org/webfm_send/46, accesat pe 22.01.2018.
- ✦ Orwell, George, *O mie nouă sute optzeci și patru*, traducere de Dana Crăciun, Editura Polirom, Iași, 2019.
- ✦ Possenti, Vittorio, *Filosofia după nihilism*, trad. Alex Cistelean, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2006.